

ke. Posle preokreta sve se, uglavnom, svodi na komentar. I kada je usiljenost popustila, otvorio se redosled legende Duljevog slučaja. Zatim Istref počinje da čita rukopis koji na šezdesetak strana izlaže istoriju porodice Hadžislavković. Za sve to vreme Istref je potisnut, a prirodno bi bilo da se povodom nečega i oglasio. Mogle su se, u tom smislu, iskoristiti nekoliko mogućnosti. Dakle, do kraja romana sporo će se smenjivati čitanje rukopisa i reagovanje na rukopis. Tako imamo dva paralelna sećanja: Vladanovo (rukopis) i Istrefovo (povodom rukopisa). Da bi se koliko-toliko razbila monotonija sećanja, šesto, osmo i deseto poglavlje nadovezuje se na sadašnji trenutak. Prožimanje istorije porodice Hadžislavković s Vladanovim životom samo je delimično. Ipak, i kao takvo baca izvesnu ironiju na njegovu životnu sudbinu. Pred kraj romana Istref je osetio potrebu da se obavesti o svim poznanicima iz Milićevog zdanja. Stiče se utisak da se ništa nije smelo izostaviti. I što se više redalo, tekst je postajao sve prazniji. Roman se zaokružuje s nešto više proširenim početkom i pokušajem fantastike.

Tokom celog romana evolucija Istrefovog lika odvijace se u pravcu paralelizma suprotnosti. Sve što radi i sve što je radio naglašeno se svodi po imenitelj da se premoste jednom zauvek date suprotnosti. A kada je bio u prilici da mu sve ne ide »sa punom svešču«, tada u romanu prevladuje neuverljivost u vidu direktnog saopštavanja suda o njegovom liku. On lako mimoilazi sve što se ne uklapa u njegovo viđenje sveta i života. U tome smislu on je čak stekao i određenu tehniku ponašanja. Dakle, nigde nedoumice, nigde relativizacije u tako čudnom spletu okolnosti. (Istref je isuviše građen piščevim sudovima, pa se skoro nikada ne dešava da izide iz pisca i iz samog sebe.) Pošto ne shvata mnoge pojave, on baca svoje svetlo s poznatog na nepoznato, pa se humor, u tim slučajevima, pojavljuje kao uspešan prtilački element. Kao da su najjača ona mesta gde Istref ispoljava svoj mentalitet, prateći neke radnje s odgovarajućim »dovama«. Međutim, ipak se stiče utisak namernog traganja za tim tajanstvenim mestima. Ovo će se potvrditi i kod svih ostalih došljaka čiji način govora odudara od beogradskog. Sve manjkavosti ovoga »bregovskog pragmatičara« pojavljuju se kao rezultat raskoraka između njega i ideje koja mu je natovarena.

I ispovest Vladana Hadžislavkovića upućuje na krajnju suprotnost dva sveta. Svaki pokušaj prevladavanja takvog stanja praćen je uspehom ironijom. Među najjača mesta romana, o čijoj se višeslojnosti može govoriti, spada Vladanova zanesenost Kromvelom, koga dovodi u vezu s budućim Istrefovim životom. Tu Vladan sagledava sebe kao neku vrstu Mesije. Posebna draž teksta je na onim mestima gde je izlaganje u funkciji licemerne namere. Sličnog kvaliteta je i »igrokaz«, »pozorje o Seldžucima« vidovite tetka-Lepše Kojadinović i Vladana Hadžislavkovića. Ovde se groteskno prožimaju istorija i život stanara na Kosančićevom vencu u funkciji tetkinih i Vladanovih želja. Za žaljenje je što su ova i slična mesta preplavljena osrednjostima, koja su daleko od toga da bi bila i stilski besprekorna. Pisac je u celom romanu računao na dejstvo koncentričnih krugova, ali mu se oni nisu pokazali dovoljno frekventni. Pošto je Vladan bolesno prefinjen, ironija dvojstva (on — Istref) još više dobija u svome zamahu. Suprotnost se stalno uvećava s Vladanove dinamičke strane. Jedino je on ponesen ličnim viđenjem, ali stalno u svetlu licemerne namere, što je očiti dokaz njegove dekadencije, iz koje mu se javlja i težnja da niveliše sve suprotnosti ovoga sveta. A kada se osetio sasvim usamljen (on — svi drugi), tek je tada uzela maha samoanaliza njegove egzistencije. Tada je najjače osetio da je njegovo mesijanstvo poraženo, i tu je bio kraj. U njegovom liku pisac ima i svoje vrhunce, ali i padove. Vladanove zamisli, na kraju romana, o mogućnostima sopstvenog nestanka imaju kataklizmično rešenje cele situacije.

I ostali došljaci su u naglašenoj suprotnosti prema životu beogradskih porodica. I ovde svaki međusobni doticaj ide s neprilikama. A pošto se Vladan Hadžislavković i Istref Veri pojavljuju kao predstavnici dva sveta, u romanu nemamo jednu ličnost kao glavnog junaka. Piscu je naročito stalo do beogradske posleratne atmosfere koja je bila sva u znaku ukrštanja raznih sudbina. U većini slučajeva ona je praćena humoristički s prizvukom naturalizma. Ovde je čitava serija došljaka: Puniša Mirčetić, Mitar iz Nemenikuća, Bosanac Mijo, Šljivo, Lambra, Marija, Čupurdija, Mara Jović, itd., itd. Očita je piščeva namera da se uhvati što više ratnih i poratnih sudbina. Efekti ovih likova samo su mestimični, tim više što su slične likove uspešnije obradili pisci učesnici revolucije. Pred kraj romana imamo čitavu invaziju novih likova i njihovih zanimanja. Kao da je Milićevo zdanje poslužilo piscu da izređa čitav niz prolaznika, pa sve to deluje kao prepisana stvarnost.

Neki naši pisci prisutni su u ovom romanu na raznorazne načine. To se ogleda u pojedinim motivima, likovima, obrtima. A jedan veliki pisac prisutan je i u mikro i makrostrukturni celoga romana. U stvari, radi se samo o dalekim i bledim odjecima.

JOVAN ĆIRILOV: »NEKO VREME U SALCBURGU«,
Matica srpska, Novi Sad, 1980.
Piše: A. D. Badnjar

Jovan Ćirilov (1931) je jedna od dinamičnijih ličnosti našeg kulturnog života. Dramaturg je »Ateljea 212«, selektor i umetnički direktor BITEF-a, pisac drama, radio-drama, prevodilac, pozorišni kritičar, pesnik — u stvaralačkoj biografiji do 1980. godine mu je nedostajalo: romansijer. Sad može udariti i tu rečku. Objavio je i roman.

Posle čitanja knjige *Neko vreme u Salzburgu* nameće se nekoliko pitanja. Prvo pitanje: U koju poznatu kategoriju romana se može svrstati romaneskni prvenac Jovana Ćirilova? Prema kategorizaciji (meni je najbliža, a ne tvrdim da je i najtačnija) koju je načinio Mihail Bahtin, u svojoj knjizi »Estetika jezičkog stvaralaštva« (objavljena u Moskvi 1979), mogao bi biti svrstan među *pustolovne romane*. Za ovu podvrstu romana M. Bahtin kaže: »Junak je tačka koja se kreće prostorom i koja se sama po sebi ne nalazi u centru romansijerovog umetničkog interesovanja. Njegovo kretanje prostorom — lutanje i donekle pustolovine-avanture (prvenstveno istraživačkog tipa) dozvoljavaju umetniku da razvije i prikaže prostornu i statističku raznovrsnost sveta (zemlje, gradove, kulture, nacionalnosti, razne socijalne grupe i specifične uslove njihovog života«.

Sledeće pitanje je: Šta je to ispričao Jovan Ćirilov? Ispričao je priču o putu u Salzburg i tronedeljnom boravku u salcburškom zamku Leopoldskorn, na seminaru »Savremena američka umetnost« (od 17. avgusta do 7. septembra 1975) svog junaka Marka Radmilca, dvadesetčetvorogodišnjeg absolventa prava i vanrednog studenta filosofije, njegove susrete s trideset troje polaznika, raznih nacionalnosti i iz raznih socijalnih slojeva i šestočlanim profesorskim kolegijumom (i suprugama, naročito suprugama profesora).

Šta je radio Marko Radmilac? Razgovarao s kolegama, polaznicima seminaru, i predavačima. Slušao predavanja. Učestvovao u svim manifestacijama u zamku i oko zamka. U svemu je bio superioran, zato je nailazio na izvesno neprijateljstvo onih koji su navikli da budu superiorni. »Između Bena i Marka pojavila se od prvog trenutka mržnja, koja se brzo javlja među pametnim ljudima.« Kaže Ćirilov. Zato će mu Marko povaliti ženu — otkrivamo tajnu — a povaliće i sve što mu se nađe na putu — i to na prepad, odmah, i mnogo — osim Kristofa Vebentala, otmenog studenta iz Diseldorfa, koji je želeo da bude povaljen, ali od njega je Marko dobio batina. (Uostalom, profesor Ben neće ostati dužan Marku, on će pred Markom natrti madmoazel Noel.) Itd. i tsl.

Treće pitanje: Kako je Jovan Ćirilov načinio roman? Recept je jednostavan: ROMAN NA NAČIN JOVANA ĆIRILOVA: tri kafene kašičice erotike, pet supenih kašika seksa, s malo moguće nastranosti, na vrh noža revolucionarnost, malo politike (između tri prsta), likerska čašica (kristalna) avangardizma s malo sklonosti ka anarhizmu, jedna krigla intelektualizma (po mogućstvu kafansko-klupskog tipa) i sve to dobro izmešati (najbolje u električnom mikseru), smešu izliti u školski kalup »moderni roman«, a kad se dobro ohladi, masu preliti prelivom cinizma (može i konzerviran, iz tube) i dobije se ljučki kolač (štukatura) za gledanje. Na žalost, ne treba ga konzumirati, nije svarljiv.

Pa, dobro. Jovan Ćirilov je zadovoljio svoju sujetu (bilo bi jako dobro da je ovo istina, onda više neće pisati romane) napisavši roman koji nije bio potreban ni njemu, ni nama. Jer, u Salzburg je otišao Marko, iz Salzburga se vratio Marko.

PREDRAG PALAVESTRA: »KRITIKA I AVANGARDA U MODERNOJ SRPSKOJ KNJIŽEVNOSTI«,
»Prosveta«, Beograd, 1979.
Piše: Selimir Radulović

Moramo, s puno uvažavanja i poštovanja za književnokritički i naučnoistraživački rad Predraga Palavestre, na samom početku, reći da je knjiga »Kritika i avangarda u modernoj srpskoj književnosti«, prilikom prvog susreta s njom, izneverila naša očekivanja. Naime, ne znajući njen sadržaj, odnosno imena i djela pjesnika, književnih kritičara i društveno-kulturnih poslanika, pristupili smo joj s naglašenim predestetskim stavom, očekujući, svakako pod uticajem »Posleratne srpske književnosti«, nova preispitivanja i vrednovanja aktualnih i živih savremenika, dakle, autorov prolaz kroz zabranjen prostor zvanice univerzitetske kritike.

Međutim, umjesto očekivanog Palavestrinog sagledavanja djela savremenika, susreli smo se s osam tekstova o autorima koji, izuzimajući, donekle, ogled »Program srpskog futurizma«, predstavljaju opšta mjesta i postulate prilikom preispitivanja vrednosti naše društveno-kulturne i književne baštine. Ne bismo, svakako, bili iskreni ako ne priznamo da smo, na trenutak, došli u iskušenje da odložimo čitanje ove knjige, imajući u vidu ovlaš formirano preubedenje da se ništa novo ne može saznati. Ipak, zahvaljujući prvenstveno profesionalnoj maniji da se svaka knjiga koja nam dopadne ruke iščita do kraja, nismo podlegli ovom iskušenju. Trud se, odmah da kažemo, u dobroj mjeri isplatio, čime je naše očekivanje, nanovo, iznevereno. Mada